16.01.23р. 14гр. укр. мова

Доброго дня! Тема уроку. Написання слів іншомовного походження

Увага! Виконані завдання надсилати за електронною адресою: moshev2020@icloud.com

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ УРОКУ

- Перегляньте відеоурок. Правопис слів іншомовного походження. https://www.youtube.com/watch?v=u_2AI_A8d08

У метричному свідоцтві пишуть, де людина народилася, коли народилася, і тільки не пишуть, для чого вона народилася (*Моріс Готліб Сафір*).

Якби така графа у свідоцтві була б, що там можна було написати? ·

Які фонетичні зміни відбулися у виділеному слові? ·

Як це слово можна переносити з рядка в рядок? ·

Пунктуаційний практикум

► Поясніть постановку розділових знаків у вислові М. Сафіра.

► Складіть схему вислову.

Пригадаймо!

За походженням лексичний склад української мови поділяється на ... (· *власне українські й запозичені слова*).

Чи є запозичені слова у вислові М. Сафіра? (метричний від метрика: 1. (гр, від міра) — Сукупність законів про будову вірша й віршування. 2. (пол., від лат., список, виписка) — Виписка з метричної книги про дату народження)

Після яких приголосних в українських словах ставиться апостроф? (· *б, п, м, в, ф, р*)

Які приголосні в українській мові м'які? (·*де ти з' [йі]си ці лини + [дз]*)

Які приголосні в український словах подовжуються? (·*шиплячі ж, ч, ш та м'які*)

За якої умови? (якщо стоять між голосними) ·

Коли відбувається подвоєння приголосних? (·*унаслідок збігу приголосних на межі морфем; в іменниках середнього роду на -я та в утворених від них прикметників; в іменниках жіночого роду ІІІ відміни в орудному відмінку; у деяких словах*)

Самостійна робота з підручником

► Ознайомтеся з теоретичними відомостями підручника з теми «Апостроф у словах іншомовного походження».

Моделювання «Карти пам'яті»

► Ознайомтесь із таблицею «Апостроф у словах іншомовного походження»

► З пам’яті доповніть таблицю правилом, що відповідає поданим прикладам.

Апостроф у словах іншомовного походження

Правила	Приклади
Апостроф пишуть перед я, ю, є, ї, що позначають два звуки:	
1) після *б, п, м, в, ф, г, к, х, ж, ч, ш, р*:	*п’єдестал, інтерв’ю, прем’єр, миш’як, торф’яний, кар’єра; Рив’єра, Монтеск’є, Руж’є, Фур’є*
2) між частинами складних слів:	*Фельд’єгер, транс’європейський, Мін’юст*
3) після кінцевого приголосного префікса:	*ад’юнкт, ад’ютант, кон’юнктура, кон’юнктивіт, ін’єкція*
Апостроф не пишуть:	
	бязь, рюш, фюзеляж; Гюго;
	курйоз, серйозний

***Довідка*:** 4) перед *я, ю, є, ї*, якщо вони позначають один звук і пом’якшують попередній приголосний; 5) перед буквосполученням *йо*.

► Ознайомтеся з теоретичними відомостями підручника з теми «Знак м’якшення в словах іншомовного походження».

Моделювання «Карти пам'яті»

► Ознайомтесь із таблицею «Знак м’якшення в словах іншомовного походження».

► З пам’яті доповніть таблицю правилом, що відповідає поданим прикладам.

Знак м'якшення в словах іншомовного походження

Правила	Приклади

Знак м'якшення пишеться після приголосних *д, т, з, с, л, н:*	
1) перед *я, ю, є, ї, йо,* що передають два звуки	*адью, марсельєза, мільярд, бульйон, віньєтка, Лавуазьє, Жузьє,* *Мольєр, Ньютон, Віньі*
2) після л у середині слова перед приголосним і в кінці слова відповідно до вимови	*фільм, альбатрос, фальш, Нельсон, білль, магістраль, Рафаель;*
3) у кінці слів відповідно до вимови	*шампунь, Булонь*
Знак м'якшення не пишеться	
	мадяр, Тетяна, Касян,
	залп, метал

***Довідка*:** 4) перед *я, ю*, коли вони позначають сполучення пом'якшеного приголосного з *а, у*; 5) відповідно до вимови.

Коментоване письмо

► Запишіть слова, поставте на місці крапок (де потрібно) апостроф або знак м'якшення. Поясніть правопис слів.

Ател..є, п..єдестал, інтерв..ю, прем..єра, міл..ярд, ін..єкція, він..єтка, б..юджет, суб..єкт, об..єктивний, к..ювет, п..енсне, п..єса, кар..єра, біл..ярд, компан..йон, н..юанс, бар..єр, вар..єте, ар..єргард, к..юрі, дос..є, порт..єра, фаміл..ярний, кон..юнктура, кастан..єти, мад..яр, інтер..єр, пю..пітр, куп..юра.

П..ємонт, Ц..юрих, Женев..єва, М..юлл..ер, Барб..юс, Ал..яска, В...єтнам, Д..юма, Б..юкенен, Базел.., Суец.., Ак..яб, Рафаел.., Дел.. фи, Кордил..єри, П..яченца, Севіл..я, Рот..є, Руж..є, Іх..ямас.

► Ознайомтеся з теоретичними відомостями підручника з теми «Умови подвоєння букв у словах іншомовного походження».

Моделювання «Карти пам'яті»

► Ознайомтесь із таблицею «Умови подвоєння букв у словах іншомовного походження».

► З пам'яті доповніть таблицю правилом, що відповідає поданим прикладам.

Умови подвоєння букв у словах іншомовного походження

Умови	Приклади	
1. Унаслідок збігу однакових звуків на межі префікса й кореня або між основами складних слів	*ірраціональний, інноваційний, контрреволюція*	
2. У географічних, особових назвах та їхніх похідних	*Будда, Аллах, Гіппократ, Авіценна, Ганнібал, Одіссей, Кассандра, Руссо, Макіавеллі, Торрічеллі, Діккенс, Теккерей, Джонні, Бетті, Мюллер, Руссо, Шиллер; Еллада, Брюссель, Ніцца, Апенніни, Андорра, Бонн, Канни, Міссісіпі, Таллінн, Яффа, Голландія, Марокко; шиллерівський, голландський, марокканський*	
3. У чоловічих і жіночих іменах	*Аполлон, Джанні, Білл, Аполлінарій, Віссаріон, Геннадій, Еммануїл, Палладій, Алла, Бетті, Віолетта, Ганна, Жанна, Елла, Маріанна, Римма, Сусанна*	
4. У деяких загальних назвах (винятки)	*аннали, мулла, панна, тонна, брутто, нетто, ванна, мадонна*	
5. У словах, що мають омоніми:	*біль* (страждання)	*білль* (законопроект)
	бона (паперові гроші, що вийшли з обігу)	*бонна* (вихователька, гувернантка)
	була (ж. р. від слова бути)	*булла* (папська грамота, послання, скріплене печаткою)
	віла (русалка)	*вілла* (комфортабельний будинок за містом)
	гал (наріст на рослині)	*галл* (мешканець Галлії)
	галицизм (від *Галичина*)	*галліцизм* (від *галльський*)
	гама (ряд звуків у межах октави)	*гамма* (літера; спалах)
	голанка (порода курки)	*голландка* (мешканка Голландії)
	мана (привид, ілюзія)	*манна* (деякі їстівні лишайники, застиглий сік ясеня, тополі й ін.)

	міра (одиниця виміру)	*мірра* (ароматична смола)
	мото... (частина складного слова, що означає «моторний»)	*мотто* (епіграф, гасло, дотепний вислів)
	пені (Р. в. від іменника *пеня*)	*пенні* (розмінна монета Великобританії та Фінляндії)
	прусак (тарган)	*пруссак* (мешканець Пруссії)

Відновлення слів

► На місці крапок уставте, де потрібно, літери. Поясніть правила подвоєння літер у словах іншомовного походження.

Ас..ортимент, мас..а, індивіду..м, кас..а, нет..о, аб..ревіатура, інтел..ігент, сум..а, тер..иторіальний, ак..редитація, сюр..еалізм, тон..а, дис..ертація, ім..ігрант, іл..юзія, іл..юстративний, ваку..м, хоб..і, шил..інг, ін..ораційнний, кор..упція, колон..а, контр..еволюційний, ан..отація, рал..і, гіп..ократівський, груп..а, ал..ея, барок..о, інтермецо..о, конгрес.., ван..а, мас..аж, новел..а, бал..он, кол..екція, віл..а, ім..унітет, еф..ективний, ком..унікація, кор..ектор, ас..амблея, оп..нент, Ренес..анс, Ген..адій, Рим..а, Ізабел..а, Іп..олит.

Моделювання «Карти пам'яті»

► Ознайомтесь із таблицею «Правопис голосних у словах іншомовного походження».

► З пам’яті доповніть таблицю правилом, що відповідає поданим прикладам.

Правопис голосних у словах іншомовного походження

Буква	Правила правопису	Приклади
И	У загальних назвах іншомовного походження и пишемо за «правилом дев’ятки» — після *д, т, з, с, ц, ч, ш, ж, р* (де ти з’їси цю чашу жиру)	
	В основах слів перед наступним приголосним (крім *й*)	*Динаміка, джинси, символ, цитата, режим, ритм, консиліум, дизель* (але: м*а*ртіні, *місіс, сіті*);
	У складних словах з першою частиною *ди-*, що означає «двічі»	*Дилема, дифтонг, дилогія, дискусія, дивіденд*
	У префіксах *анти-*	*Антибіотик, антипод, антициклон, антитеза, антикваріат, антивірус*

	У словах, що починаються на *деци-*	*Децибел, дециметр, децилітр*
	У давно запозичених словах	*Єхидна, імбир, бурмистр* (але: *бургомістр*), *кипарис, вимпел, кий, спирт, химера*
	У словах запозичених зі східних мов, переважно тюркських	*Акин, киргиз, кинджал, кисет, кишлак, шпинат, кизил*
	У словах церковного вжитку	*Єпископ, митра, митрополит, херувим, християнство*
І	На початку слова	*Історія, ідеал, імітатор*
	Після префікса *дез-*	*Дезінфекція, дезінтеграція*
	Після приголосного перед голосним та *й*	*Авіатор, тріо*
	Увага! Дізель (прізвище) — дизель (двигун), Сілует (прізвище) — силует (обрис)	
	У після приголосних *б, п, в, м, ф, г, ґ, к, х, л, н* (крім «дев'ятки») перед іншим приголосним	*Бізнесмен, вітраж, фінал, ліра, хітон, мінор, піанісимо;*
	У кінці невідмінюваних загальних назв	*Візаві, поні, конфеті, жалюзі*
Ї	Після голосних; *але* у складних словах і після префіксів пишемо *і*	*Атеїзм, круїз; староіспанський, доісторичний, новоіндійський, поінформувати*
Е	На початку слова	*Енергія, екватор, Еквадор, епітет*
	Після голосного, крім *е* та *і*	*Поезія, дуель, каное* (але: *траєкторія*)
	Після твердих приголосних	*Декан, інтелект, референдум, геній*
	У префіксах *де-, ре-*	*Дестабілізація, декомпресор, регенерація, рекультивація*
	Увага! Який саме голосний писати в префіксах *де-, дез-, диз-, дис-*, залежить від значення слова:	

	Де- означає 1) віддалення, виділення, скасування, припинення, усунення чого-небудь: *демонтаж, демобілізація*; 2) рух донизу, зниження: *девальвація, декаданс, демпінг.* *Дез-* означає знищення, видалення, відсутність чи спотворення чогось: *дезактивація, дезорієнтація.* *Диз-* і *дис-* означають поділ, розділ, позбавлення, утруднення, утрату, надають поняттю негативного або протилежного змісту: *дизасоціація, дислокація, дискваліфікація, дисгармонія*	
	У кінці невідмінюваних слів	*Кашне, кафе*
Є	На початку слова залежно від вимови в давно запозичених словах	*Єзуїт, єфрейтор*
	Після *е, і, й*, знака м'якшення та апострофа	*Конвеєр, кар'єра, орієнтир, спаніель*; (але: *плеєр, дієз*)
	У кінці невідмінюваних слів після м'яких приголосних та апострофа	*Ательє, досьє, круп'є*
У	Після *ж, ч, ш, ф*	*Журі, парашут, парфумерія*

Відновлення слова

► Уставте потрібні літери (*и, і, ї, у, е, є, ю*).

Ас..м..ляц..я, к..зил, кру..з, апенд..ц..т, ас..гнац..я, хр..стиянство, в..траж, апельс..н, к..пар..с, брош..ра, х..мера, д..фтонг, пац..єнт, ж..рі, р..ф..рендум, сп..рт, енц..клопед..я, з..гзаг, Дж..г..т, ф..нанси, єзу..т, ав..атор, дец..метр, бурм..стер, міс..с, проза..к, ді..та, к..нджал, март..ні, х..тон, ш..фр, д..апазон, акс..ома, м..тропол..т, д..зель, тра..кторія, дез..нформація, по..нформувати, єх..дна, д..стабілізація, д..сгармонія, д..орієнтація, пле..р, ді..з, с..мптом, економ..ка, д..пломант, рекомендац..йний, ..дент..чний, ор..г..нал, екв.. валент, кред..т, гр...ф, л..нгв..ст..ка, експерт..мент, теор..я, каз..но, д..ф..ренц..йний, аналог..я, еп..лог, ф..ксувати, пр..ор..тет, м..н..стр.

Дайте відповіді на питання:

Назвіть букви після яких ставиться апостроф у словах іншомовного походження.

Чи збігаються ці буки з буквами правила написання апострофа для українських слів? (*Додаються шиплячі ж, ч, ш та задньоязикові г, к, х.*)

Чи ставиться апостроф після префікса в словах іншомовного походження?

У яких випадках апостроф не ставиться в словах іншомовного походження ·

Після яких приголосних у словах іншомовного походження ставиться знак м'якшення? ·

Чи збігаються ці приголосні з приголосними правила написання знака м'якшення для українських слів? (·*Немає ц.*)

Чи ставиться знак м'якшення перед · *я, ю, є, ї, йо* в словах іншомовного походження? А в українських?

Коли знак м'якшення не пишеться в словах іншомовного походження? ·

Назвіть загальні назви іншомовного походження у яких зберігається подвоєння приголосних. ·

Після яких приголосних у запозичених словах пишуть букву · *и*? Чи завжди?

Робота з текстом

► Прочитайте виразно текст. Визначте його стиль. Думку аргументуйте.

► Випишіть слова з пропущеними буквами, уставте їх і поясніть правила написання.

► Зробіть синтаксичний розбір першого речення.

Книга й комп..ютер сприяли появі такого виду мультимед..йних видань, як «жива книга».

Чи не ід..л..я, коли в ролі бабусі, яка задушевно розповідає онукам улюблені казочки, виступає комп..ютер? Адже він не тільки читає, а й показує казки, водночас голос читця супроводжується не якимись стат..чними комп..ютерними слайдами, а цілком повноцінними мульт..ками, що дуже люблять діти.

До того ж і мульт..ки ці не прості, а інтеракт..вні: граючи курсором мишки, дитина може акт..вно втручатися в п..р..біг подій. Звичайно, не всі живі книги дають дитині змогу кард..нально змінювати хід подій. Казка завжди залишається казкою, і кінець її завжди має бути щасливим.

Є в живих книжок ще одна корисна якість: текст може звучати не тільки рідною мовою, а й іноземними, а також супроводжуватися т..трами. Кращого способу підштовхнути дитину до вивчення мов не придумати!

А як же бути, якщо із «живих книг» дитина вже виросла, а до серйозних енц..клопед..йних ще не доросла?

Тут на допомогу прийдуть мульт..мед..йні підручники, що мають зручний г..пертекстовий пр..нц..п, та сама інт..грац..я тексту, ауд..о, в..д..о й ан..мац..йних

матеріалів. Ось тільки згруповано відомості не за алфавітом, а за тематичними уроками (*За В. Леонтьєвим*).

Готуємося до ЗНО

1. У якому рядку в усіх словах іншомовного походження відбувається подвоєння?

А Віл..а, мадон..а, біл..ь, нет..о, тон..а;

Б пен..і, бул..а, груп..а, ір..еальний, сюр..еалізм;

В ім..іграція, бон..а, лібрет..о, ван..а, інтермец..о.

2. У якому рядку допущено орфографічну помилку?

А Цифра, цистерна, дізель, математика, стимул;

Б ширма, диплом, режим, віртуоз, силует;

В тип, речитатив, пріоритет, фабрика, методика.

3. У якому рядку всі слова іншомовного походження пишуться з *і* ?

А ..л..ада, ген..альний, тенденц..я, кол..бр.., тр..умф;

Б соц..олог, б..знес, жур.., ..нд..я, кл..єнт;

В Аргент..на, ..забелла, ауд..єнц..я, рад..ус, акс..ома.

4. У якому рядку в усіх словах іншомовного походження пишеться *и*?

А Експерт..за, д..позит, акред..тив, пар..тет, пет..ція;

Б бег..мот, през..нтація, ант..лопа, тар..ф, маркет..нг;

В пас..в, конт..нгент, д..ректива, ц..вілізований, інст..нкт.

5. У якому рядку всі слова іншомовного походження пишуться з апострофом?

А Монтеск..є, Марсел..єза, б..язь, б..єф, монпанс..є;

Б Руж..є, миш..як, бар..єр, ін..єкція, суб..єкт;

В п..єдестал, прем..єр, кар..єра, м..юзикл, інтерв..ю.

Рефлексія

Чи можете впевнено сказати, що всі правила запам’ятали, а правопис слів зрозуміли?

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

► Виконайте вправу з підручника.

► Продовжуючи обговорення теми «живої книги», напишіть есе на тему «Електронна чи паперова книга?»

► Вивчіть швидкомовки:

Над шляхом Явдошка шукала волошки.

Шишки на сосні,

шашки на столі.

У Соні шашки,

А в Сими — шишки.